

CPT (2012) 43

ДОКЛАД

**ДО БЪЛГАРСКОТО ПРАВИТЕЛСТВО ЗА ПОСЕЩЕНИЕТО В БЪЛГАРИЯ,
ПРОВЕДЕНО ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ КОМИТЕТ ЗА ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ НА
ИЗТЕЗАНИЯТА И НЕЧОВЕШКОТО ИЛИ УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ ИЛИ
НАКАЗАНИЕ**

(КПИ)

ОТ 4 ДО 10 МАЙ 2012 г.

Българското правителство поиска публикуването на този доклад и на неговия отговор. Отговорът на правителството е представен в документ CPT/Inf (2012) 33.

Страсбург, 4 декември 2012 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

Копие от съпроводителното писмо към доклада на КПИ	3
1. ВЪВЕДЕНИЕ	4
А. Дати и контекст на посещението и състав на делегацията	4
Б. Консултации, проведени от делегацията, и условия на сътрудничество	5
В. Незабавно съобщени наблюдения на основание член 8, алинея 5 от Конвенцията.....	6
2. ОБСТОЯТЕЛСТВА, УСТАНОВЕНИ ПО ВРЕМЕ НА ПОСЕЩЕНИЕТО, И ПРЕДЛАГАНИ ДЕЙСТВИЯ.....	7
А. Предварителни бележки	7
Б. Малтретиране	9
В. Условия на задържане в Бургаския затвор и Варненския затвор	12
1. Материални условия	12
2. Дейности	14
3. Изхранване	15
4. Затворници с доживотни присъди	16
Г. Здравно обслужване	19
Д. Други въпроси, свързани с мандата на КПИ	24
1. Кадрово осигуряване на затворите	24
2. Дисциплинарен и изолационен режим.....	24
3. Контакти с външния свят	26
4. Процедури във връзка с жалби и проверки	27
 ПРИЛОЖЕНИЕ I:	
Списък на препоръките, коментарите и поисканата информация от КПИ	29
 ПРИЛОЖЕНИЕ II:	
Списък на държавните органи и организациите, с които делегацията на КПИ проведе срещи	38

Копие от съпроводителното писмо към доклада на КПИ

Г-жа Елена Дойчева
Държавен експерт
Отдел „Международно сътрудничество
и правна помощ по граждански дела“
Дирекция „Международно правно
сътрудничество и европейски въпроси“
Министерство на правосъдието
ул. „Славянска“ № 1
1040 София, България

Страсбург, 18 юли 2012 г.

Уважаема госпожо Дойчева,

В изпълнение на член 10, алинея 1 от Европейската конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание, приложено изпращам доклада до българското правителство, съставен от Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание (КПИ) след посещенията му в България от 4 до 10 май 2012 г. Докладът е приет от КПИ на неговото 78-о заседание, проведено от 2 до 6 юли 2012 г.

Различните препоръки, коментари и искания за информация, формулирани от КПИ, са посочени в Приложение I. По-конкретно, във връзка с препоръките на КПИ, като взема предвид член 10 от Конвенцията, Комитетът моли българските власти **в рамките на три месеца** да представят отговор с пълно описание на действията, предприети за прилагането им. КПИ вярва, че българските власти също така ще могат да предоставят, в горепосочения отговор, становища по коментарите, формулирани в този доклад, както и отговори на отправените искания за информация. КПИ би искал да помоли, в случай че отговорът бъде изпратен на български език, той да бъде придружен с превод на английски или френски език.

Относно прегледа на здравното обслужване в Бургаския и Варненския затвор (вж. параграфи 8 и 50), **се припомня, че Комитетът е помолил да получи доклада за прегледа и плана за действие до 15 август 2012 г.**

Аз съм изцяло на Ваше разположение, ако имате въпроси относно доклада за посещенията на КПИ или относно бъдещата процедура.

Искрено ваш,

Летиф Хюсеинов
Председател на Европейския комитет за предотвратяване
на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание

Копие: г-н Андрей Техов, извънреден и пълномощен посланик
Постоянен представител на България в Съвета на Европа

1. ВЪВЕДЕНИЕ

А. Дати и контекст на посещението и състав на делегацията

1. В изпълнение на член 7 от Европейската конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание (по-нататък наричана „Конвенцията“) делегация на КПИ посети България от 4 до 10 май 2012 г.¹ По мнение на КПИ, посещението е от тези, провеждани, когато „обстоятелствата го налагат“ (виж член 7, алинея 1 от Конвенцията).

2. В доклада относно посещението от 2010 г. КПИ даде няколко препоръки във връзка с отнасянето и условията на задържане на лицата, настанени в Варненския затвор. Информацията, предоставена в отговора на българските власти, не намали загрижеността на Комитета по горепосочените въпроси и по някои други проблеми, които бяха изтъкнати в доклада. Освен това наскоро Комитетът получи сведения, които сочат постоянно влошаване на условията във Варненския затвор, както и много лоши условия на задържане в Бургаския затвор – заведение, което за последен път е посетено от КПИ през 2002 г. Следователно КПИ реши да посети България, за да провери на място стъпките, предприети от властите за изпълнение на съответните препоръки на Комитета, съдържащи се в докладите от предишните посещения, и по-специално да провери сегашното отнасяне и условия за задържане на затворниците, настанени в Бургаския и Варненския затвор.

3. Посещението беше проведено от следните членове на КПИ:

- Дан ДЕРМЕНДЖИУ (Dan DERMENGIU) – ръководител на делегацията;
- Микола ГНАТОВСКИЙ (Mikola GNATOVSKYY),

подпомагани от Изабел СЕРВОЗ-ГАЛУЧИ (Isabelle SERVOZ-GALLUCCI) от Секретариата на КПИ и подпомагани от:

- Алън МИЧЕЛ (Alan MITCHELL) – доктор по медицина, бивш началник на сектор „Здравеопазване“ към Шотландската затворническа служба, Обединеното кралство,
- Гергана АЛЯКОВА (преводач),
- Моис БЕЛО (преводач),
- Вера ГЕОРГИЕВА (преводач),
- Давид ЙЕРОХАМ (преводач).

¹ Преди това КПИ беше извършил пет редовни (през 1995 г., 1999 г., 2002 г., 2006 г., 2010 г.) и две извънредни посещения (2003 г. и 2008 г.) в България. Докладите за тези посещения и отговорите на българските власти са достъпни на уеб сайта на Комитета (<http://www.cpt.coe.int>).

Б. Консултации, проведени от делегацията, и условия на сътрудничество

4. В началото КПИ иска да изрази своята благодарност за ефективното съдействие, оказвано на неговата делегация от служителя за връзка, определен от българските власти – г-жа Мариела ЯНЕВА-ДЕЛИВЕРСКА от Министерството на правосъдието.

5. По време на посещението делегацията на КПИ проведе консултации с Пламен ГЕОРГИЕВ – заместник-министър на правосъдието, и Митко ДИМИТРОВ – главен директор на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“, както и с други високопоставени длъжностни лица от Министерството на правосъдието и Министерството на здравеопазването. Делегацията също така проведе срещи с представители на гражданското общество².

6. Делегацията получаваше бърз достъп до заведенията, които имаше желание да посети, документацията, която искаше да прегледа, и лицата, с които имаше желание да разговаря. Независимо от това, в редица случаи липсваше разбиране за целта на посещенията на КПИ.

КПИ със загриженост отбелязва, че в Бургаския затвор служители опитваха да създадат нереално впечатление, като прикриваха определени проблеми и правеха опити да подведат делегацията. Освен това служители се опитваха да разберат с кои затворници е разговаряла делегацията и кои са предоставяли информация във връзка със сигнали за малтретиране. Служители дори са отправяли заплахи към редица затворници, че не е в техен интерес да продължат да говорят с делегацията. Такива действия са напълно несъвместими с принципа на сътрудничество, които лежи в основата на Конвенцията, както и с поверителността, която е приложима, по силата на Конвенцията, към събеседванията на Комитета със задържани лица.

Принципът на сътрудничество включва задължението на националните органи да предоставят точна информация на ръководителите и служителите на местно равнище относно мандата, работните методи и целите на Комитета. Освен това всякакъв вид сплашващи или репресивни действия срещу дадено лице, преди или след като то е разговаряло с делегация на КПИ, биха били напълно неприемливи. Директорът на Бургаския затвор даде своето лично уверение, че нито едни затворник няма да бъде обект на репресия след посещението и Комитетът вярва, че това уверение ще бъде спазено. **КПИ призовава българските власти да вземат всички необходими мерки, за да гарантират, че принципът на сътрудничество и поверителността на събеседванията на Комитета със затворници в бъдеще ще бъдат изцяло спазвани във всички посещавани заведения.**

7. Освен това КПИ трябва още веднъж да подчертае, че принципът на сътрудничество между страните по Конвенцията и Комитета не се свежда само до стъпки за улесняване на задачата на посещаващата делегация. Той изисква също така предприемането на решителни действия за подобряване на положението в контекста на препоръките, дадени от Комитета. В тази връзка, Комитетът е изключително загрижен, че е постигнат малък или никакъв напредък по отношение на редица проблеми, изтъкнати в докладите от предишните посещения на Комитета, например по отношение на отнасянето на служителите на затвора към затворниците, проявите на насилие

² Списък на националните органи и организациите, с които бяха проведени срещи, е даден в Приложение II на настоящия доклад.

между затворници, пренаселването на затворите, предоставянето на здравни грижи за затворниците, използването на средства за обездвижване, материалните условия, числеността на затворническия персонал, дисциплинарния и изолационния режим и контактите с външния свят.

КПИ желае да изтъкне, че трайният неуспех за подобряване на положението в контекста на препоръките на Комитета може да го задължи да обмисли използването на средствата на член 10, алинея 2 от Конвенцията.³

КПИ призовава българските власти да предприемат решителни действия, без повече отлагане, за подобряване на положението в контекста на препоръките на Комитета, в съответствие с принципа на сътрудничество, който лежи в основата на Конвенцията.

В. Незабавно съобщени наблюдения съгласно член 8, алинея 5 от Конвенцията

8. В края на посещението делегацията информира заместник-министъра на правосъдието, както и висши служители на Министерството на правосъдието и Министерството на здравеопазването за основните констатации от посещението. По този повод делегацията *незабавно* съобщи две *наблюдения в съответствие с член 8, алинея 5 от Конвенцията*.

Първото незабавно съобщено наблюдение се отнасяше до Бургаския затвор. Българските власти бяха помолени да започнат щателна, независима проверка на начина на управление и функциониране на този затвор и да изготвят план за действие относно бъдещата работа в този затвор, за да се гарантира безопасно пребиване на задържаните в него лица. Делегацията помоли да получи доклада от проверката и плана за действие до 29 юни 2012 г.

Относно второто незабавно съобщено наблюдение, българските власти бяха помолени да извършат преглед на медицинското осигуряване и качеството на здравното обслужване както в Бургаския затвор, така и в Варненския затвор, който да се проведе съвместно от Министерството на правосъдието и Министерството на здравеопазването (виж по-долу в параграф 50). Делегацията помоли да получи доклада от прегледа и плана за действие до 15 август 2012 г.

9. Горепосочените незабавно съобщени наблюдения впоследствие бяха потвърдени от Изпълнителния секретар на КПИ с писмо от 15 май 2012 г.

С писмо от 6 юли 2012 г. българските власти информираха Комитета за взетите до момента мерки в отговор на незабавно съобщените наблюдения. Тези мерки ще бъдат разгледани по-нататък в доклада.

³ „Ако страната не сътрудничи или откаже да подобри положението в контекста на препоръките на комитета, той може, след като страната е имала възможност да изрази своето становище, да реши с мнозинство от две трети от членовете си да обяви публично становището си по въпроса.“

2. ОБСТОЯТЕЛСТВА, УСТАНОВЕНИ ПО ВРЕМЕ НА ПОСЕЩЕНИЕТО, И ПРЕДЛАГАНИ ДЕЙСТВИЯ

A. Предварителни бележки

10. В самото начало главният директор на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ (ГДИН) призна, че напредъкът по отношение на реформата на затворническата система след посещението на КПИ през 2010 г. е много малък. Той заяви, че икономическата криза е осуетила изпълнението на редица проекти и е попречила на началните усилия, отбелязани при посещението от 2010 г.⁴ Например, не са правени никакви съществени инвестиции за подобряване на материалните условия в затворите⁵ и делегацията беше информирана, че прилагането на нормативното изискване за жилищна площ от 4 м² на затворник (отначало отложено до 2012 г.) вероятно ще бъде отложено допълнително – този път до 2019 г. Освен това не са направени значителни подобрения по отношение на осигуряването на работа на затворниците.

Пренаселването⁶ остава основен проблем за българската пенитенциарна система, като затворническото население продължава да расте (9 788⁷ към момента на посещението от 2012 г.). Делегацията наблюдава обезпокоителни равнища на пренаселване във всички отделения на двата посетени затвора (вж. параграф 22). Едновременно с това, както се вижда от информацията, предоставена от органите, прибягването до пробация остава на същото равнище, а само използването на предсрочно освобождаване незначително се е увеличило след посещението от 2010 г.

Що се отнася до плановете за построяване на три нови затвора в България (съответно в Бургас, Варна и София), тяхното изпълнение е отложено.

11. КПИ напълно разбира, че общата икономическа ситуация в България възпрепятства плановете за модернизация и по-специално – за увеличаване на затворническия фонд. Въпреки това, дори ако икономическите условия бяха по-благоприятни, КПИ изразява съмнение, че осигуряването на допълнителни помещения само по себе може да бъде трайно решение на проблема с пренаселването на затворите. Всяка стратегия за устойчиво намаляване на лишението от свобода задължително трябва да включва различни стъпки, които да гарантират, че лишаването от свобода (независимо дали задържане преди съдебния процес или след осъдителна присъда) действително е последната възможна мярка. Това предполага, на първо място, акцент върху алтернативите на задържането под стража през периода до произнасянето на присъда и предаването на съдебната власт, особено в нетолкова тежките случаи, на възможности за налагане на наказания, алтернативни на лишаването от свобода, придружени от насърчения за използването на тези възможности. Освен това приемането на мерки за улесняване на социалната реинтеграция на лицата, които са били лишени от своята свобода, може да намали честотата на рецидивите.

⁴ Вж. параграфи 82 и 83 от СРТ/Inf (2012) 9.

⁵ Беше съобщено, че вместо за това, инвестиции са били насочени основно за преустройство на някои следствени арести.

⁶ Съгласно официалните данни, предоставени от властите, само 3 от 12 затвора не са били пренаселени към момента на посещението.

⁷ Включително 10 % задържани под стража.

КПИ призовава българските власти да удвоят усилията си за борба с пренаселването на затворите чрез въвеждане на политики, насочени към ограничаване на или промяна в броя на лицата, изпращани в затвор. В тези усилия българските власти следва да се ръководят от Препоръка Rec(99)22 на Комитета на министрите на Съвета на Европа относно пренаселването на затворите и увеличаването на затворническото население, Препоръка Rec(2000)22 относно подобряване на прилагането на европейските правила за санкции и мерки в общността, Препоръка Rec(2003)22 относно условното предсрочно освобождаване, Препоръка Rec(2006)13 относно използването на мярката „задържане под стража“ и осигуряването на предпазни мерки срещу злоупотреби и Препоръка Rec(2010)1 на Съвета на Европа относно правилата за пробация.

Освен това **КПИ препоръчва да се положат усилия за интензифициране на обучението за прокурори и съдии с оглед да се насърчи използването на наказания, алтернативни на лишаването от свобода.**

12. Също така КПИ е силно загрижен за липсата на напредък по отношение на числеността на персонала в затворите, която остава напълно недостатъчна, за да бъде солидна основа за подобряване на отнасянето към затворниците. Всъщност, съществуващият недостиг на персонал, съчетан с постоянно нарастващото пренаселване може да има сериозни последици за сигурността на затворите като цяло и за личната сигурност както на служителите, така и на лишените от свобода (вж. параграф 52).

13. Освен това КПИ беше изумен от големия брой сигнали за корупционни практики сред затворническия персонал, получени в Бургаския и Варненския затвор; делегацията на Комитета остана с твърдото впечатление, че корупцията е широко разпространена и в двете заведения. По специално по отношение на Бургаския затвор, явлението изглежда се разпростира до висшето ръководство. Сигналите се отнасяха до това, че от затворниците се иска да плащат пари на затворническия/медицинския персонал, за да им бъде разрешено да ползват услуги, които им се полагат по закон (например достъп до медицински грижи, преместване в болница, преместване в затворнически общежития, предсрочно освобождаване) или за да им се предоставят известни привилегии (например достъп до работа). Независимо дали всеки един от сигналите е основателен, честотата, сравнимостта и сериозността на сигналите, получени по време на посещението, са ясен признак за наличието на сериозен проблем. КПИ желае да подчертае, че само по себе си широкото убеждение за наличие корупционна „култура“ на едно място за задържане води след себе си до дискриминация, насилие, несигурност и в крайна сметка – до загуба на уважение към властта⁸. **КПИ призовава българските власти да предприемат решителни действия за борба с явлението корупция във всички затвори. Персоналът на затворите и държавните служители, свързани със системата на затворите, трябва да получат ясно послание, че търсенето на облаги от затворниците и техните близки е неприемливо; това послание трябва да бъде повтаряно в подходяща форма и на подходящи интервали.**

⁸ Главният директор на ГДИН каза на делегацията, че 50 затворнически служители в България са били уволнени през последните две години по обвинения в корупция. Два от последните случаи са включвали началника на медицинската служба в Бургаския затвор и представител на ръководството на затвора, срещу които понастоящем се води наказателно производство за това.

В тази връзка, Комитетът препоръчва да се проведе щателна и независима проверка на сигналите за корупция в Бургаския и Варненския затвор; КПИ би желал да бъде информиран за изхода от тази проверка и мерките, взети в резултат от нея.

Б. Малтретиране

14. В *Бургаския затвор* бяха чути много твърдения за често физическо малтретиране от страна на персонала, включително в отделенията със строг тъмничен режим. Твърденията бяха, че малтретирането се изразява в плесници, юмручни удари и ритници, както и в нанасяне на групови побои от служители на затвора. Твърди се, че повечето побои са били нанасяни под стълбището в централната зона на партерния етаж на сградата с жилищните помещения – място, което не е обхванато от видеокамери и често е наричано от затворниците „зад завесата“ (под стълбището висеше завеса).

В няколко случая делегацията забеляза насядания и охлузвания, съответстващи на сигналите за малтретиране.

Например медицинският специалист в нашата делегация установи следните контузии по един затворник, който твърдеше, че често е бит с палка от служител на затвора: множество тъмнокафяви успоредни насядания – три (15 см, 16 см и 11 см) по лявата страна на гръдния кош, скапуларната (лопатъчна) и подскапуларната област и четири (10 см, 7 см, 9 см, 7 см) по дясната подскапуларна област. Лишеният от свобода беше решил да не подава оплакване.

Освен това прегледан от делегацията запис от видеокамера потвърди получения сигнал за нападение на друг затворник от служител на затвора преди посещението на делегацията, състоящо се от плесници, юмручни удари, ритници и нерегламентирана употреба на палката на служителя. Писменият рапорт за този инцидент със служителя, който е бил предаден на прокуратурата, не отразяваше събитията от видеозаписа и освен това съдържаше позовавания на фалшиви свидетелски показания.

При извършения преглед на въпросния затворник медицинският специалист в делегацията установи: 10-сантиметрово линейно охлузване по дясната страна на врата; две успоредни насядания с формата на „трамвайна линия“ с размери 9 x 0,8 см по дясната част на тилната област (тези натъртвания съответстваха на удар нанесен с инструмент имащ формата на прът); линейно охлузване 20 x 4 мм в страничната задна част на лявата половина на гръдния кош (за което затворникът твърдеше, че е причинено от служителя на затвора, като е усуквал ключа си по гърба на затворника); виолетово насядане 2,5 x 1,5 см по външната част на левия глезен; виолетово насядане 9 x 1,75 см по средната част на десния глезен. Видът на контузиите съответстваше на разказа за нападението и на изображенията, заснети от видеокамерата.⁹

Директорът на Бургаския затвор уведоми делегацията на КПИ, след като по нейна молба прегледа видеозаписа, че ще го предаде на съответния прокурор и на съответния служител ще бъде забранено да влиза в затворения сектор на затвора, докато се получи

⁹ Единствените медицински записи (без дата), намерени за този случай, гласяха: „ударен с палка по корема, има болки в корема, ритан по стъпалото на левия крак, има болки и насядания“.

резултатът от разследването. Националните органи също бяха уведомени от делегацията и предприеха действия по случая. КПИ вярва, че този инцидент ще бъде надлежно разследван и **би желал да бъде своевременно информиран за резултата от разследването.**

15. По отношение на *Варненския затвор*, делегацията получи няколко сигнала за малтретиране на затворници от служители на затвора, състоящо се, както и при посещението през 2010 г., от юмручни удари, ритници и/или удари с палка. В един случай делегацията видя охлузвания, които съответстваха на сигнала за малтретиране.

16. КПИ е особено обезпокоен от очевидното влошаване на положението в Бургаския затвор в сравнение с това, което беше наблюдавано при посещението през 2002 г. Събраните данни от посещението през 2012 г. насочват към система за редовно малтретиране от служители на затвора.

Както вече беше посочено (вж. параграф 8), делегацията на КПИ приложи член 8, алинея 5 от Конвенцията и непосредствено съобщи наблюдение по отношение на Бургаския затвор, където получи ясното впечатление, от броя и сериозността на сигналите за случаи на малтретиране на затворници и за корупция, че на затворниците не се осигурява безопасна среда.

С писмо от 6 юли 2012 година заместник-министърът на правосъдието уведоми Комитета, че разпоредената от него проверка е установила редица дисциплинарни нарушения от ръководството на Бургаския затвор. Констатациите от проверката са предадени на заместник-главния прокурор на Р. България. Като част от мерките, е уволнен заместник-директорът на Бургаския затвор, отговарящ за режима, отнасянето, надзора и охранителната дейност. Освен това директорът на Бургаския затвор е отстранен от длъжност до приключване на дисциплинарното производство срещу него за горепосочените нарушения.

КПИ беше информиран също така, че е съставен план за действие от 13 точки. Той включва извършването на щателен преглед на цялостното функциониране на Бургаския затвор, оценка на слабостите на ръководството на затвора, на отношението и проблемите, свързани с лишението от свобода, систематичен преглед на охранителните дейности и използването на физическа сила, както и осигуряването на методически указания и надзор върху ръководството на затвора.

17. КПИ взема под внимание предприетите мерки и **би желал да бъде информиран за изпълнението на горепосочения план за Бургаския затвор.**

Освен това **КПИ призовава българските власти да вземат комплексни мерки на най-високо политическо равнище за осигуряване на нулева толерантност към малтретирането на затворници във всички затвори в България. На целия затворнически персонал трябва да се напомня на подходящи интервали, че малтретирането на лишени от свобода е неприемливо и ще бъде санкционирано по съответния начин.**

18. Проверката на документацията за използването на сила срещу затворници в Бургаския затвор установи 10 докладвани случая от началото на 2012 г. Докладите включваха рапорти на участващите служители и в някои случаи бяха потвърдени от

свидетелски показания. Въпреки това, като се има предвид информацията, събрана по време на посещението, писмената документация не може да се счита за надеждна.

Следователно Комитетът повтаря своята препоръка, че обстоятелствата, в които затворнически служители могат да използват физическа сила, включително палки, следва да бъдат регламентирани по-прецизно и да се издадат подробни инструкции за използването на такива средства. В тези инструкции трябва ясно да се посочи, че физическа сила може да се прилага само – и до степента в която – това е крайно необходимо за поддържане на сигурността и вътрешния ред и никога като форма на наказание. Освен това всички случаи на използване на физическа сила следва да бъдат отразявани в отделен регистър, като ръководството на затвора и прокуратурата трябва да са особено бдителни при проверката на такива случаи.

Освен това, за да се улесни разследването на случаи на евентуално малтретиране, трябва да се обърне повече внимание на видеонаблюдението (като, наред с другото, се следи за това всички устройства да работят), което би помогнало за намаляване на случаите на малтретиране (както и за потвърждаване или опровергаване на обвинения). Видеозаписите следва да се съхраняват достатъчно време, за да се използват като доказателства при необходимост. В тази връзка, законът трябва да гарантира това видеозаписите да бъдат систематично предавани на съответния прокурор по същия начин, както се прави с всички писмени материали по случая.

19. Делегацията получи множество сигнали за насилие между затворници както в Бургаския, така и във Варненския затвор (включително словесно и физическо сплашване), и самата тя беше свидетел на такива епизоди. Това далеч не е изненадващ, като се има предвид съчетанието от огромно пренаселване и крайно недостатъчен персонал в двете заведения.

Въпреки отдавнашните препоръки по този въпрос, констатациите от посещението през 2012 г. показват, че има твърде малък напредък за справяне с насилието между затворници. Комитетът трябва отново да подчертае, че затворническите власти имат задължението да се грижат за поверените им затворници, включително отговорността да ги защитават от други затворници, които могат да поискат да им навредят. Поспециално затворническият персонал трябва да бъде бдителен за тревожни признаци, както и решителен и добре обучен, за да се намеси. Разбира се, възможностите за намеса ще зависят, наред с другото, от адекватността на съотношението персонал/затворници и от провеждането на подходящо обучение на персонала – първоначално и специализирано. Освен това може би е необходимо системата от затвори като цяло да развие капацитет, който да гарантира, че потенциално несъвместими категории затворници няма да бъдат настанявани заедно. **КПИ призовава българските власти да разработят национална стратегия за решаване на проблема с насилието между затворници, която да гарантира, че всички затворници се намират в безопасни условия на задържане.**

20. КПИ отбелязва със сериозна загриженост, че освен въвеждането на непълна система за регистрация, не са взети други мерки по препоръката на Комитета относно практиката за обездвижване на затворници на леглата посредством белезници във *Варненския затвор*. При 20-те случая, регистрирани между ноември 2010 г. и април

2012 г., обездвижването често е било прилагано в продължение на дни. В един случай то е продължило 27 дни, а в 16 други случая – между пет и 18 дни. Стана ясно също така, че при всяко обездвижване на лишен от свобода систематично не е бил викан лекар и обездвиженият затворник не е бил наблюдаван отблизо от персонала. Освен това е можело лишените от свобода да бъдат обездвижени пред погледа на други лишени от свобода. Заслужава да се отбележи, че затворник във влошено психиатрично състояние е бил обездвижен при същите условия.

Това състояние на нещата е напълно неприемливо. Макар и да е съгласен, че в определени случаи може да е необходимо да се прибегва към средства за обездвижване в затворнически условия, КПИ желае да повтори, че това трябва да бъде съпроводено с подходящи предпазни мерки, подробно изложени в параграф 92 от доклада за посещенията, проведено през 2010 г. По-специално прилагането на средства за обездвижване трябва да се наблюдава от лекар и обездвиженото лице трябва да бъде под непрекъснато пряко наблюдение от член на персонала. Средствата за обездвижване трябва да се снемат при първа възможност. Не трябва да се допуска прилагане и удължаване на прилагането на такива средства като форма на наказание. Освен това всеки затворник във влошено психиатрично състояние следва да бъде изпращан незабавно в психиатрична болница.

КПИ призовава българските власти да предприемат незабавни мерки с оглед на принципите и предпазните мерки при използване на средства за обездвижване, изложени в доклада за посещенията през 2010 г. (вж. параграф 92 от СРТ/Inf (2012) 9) да бъдат прилагани както във Варненския затвор, така и в други затвори.

В. Условия на задържане в Бургаския затвор и Варненския затвор

1. Материални условия

21. От самото начало трябва да се подчертае, че материалните условия, в които затворниците бяха длъжни да живеят в тези два остарели затвора, често години наред, са предмет на сериозна загриженост от страна на КПИ. По-специално по отношение на затворения сектор на Варненския затвор, много малко е направено за изпълнение на препоръките, дадени от КПИ след предишното му посещение през 2010 г.¹⁰.

22. По време на посещенията в затворения сектор на Варненския затвор имаше 560 настанени, при официален капацитет 350, от които 87 бяха с мярка за неотклонение, а останалите бяха осъдени (включително 19 осъдени на доживотен затвор)¹¹. Що се отнася до Бургаския затвор, в него имаше 940 настанени в затворения сектор, при официален капацитет 371, от които 125 бяха с мярка за неотклонение, а останалите бяха осъдени (включително 27 осъдени на доживотен затвор)¹².

¹⁰ Вж. параграфи 106 до 111 и 113 до 115 от СРТ/Inf (2012) 9.

¹¹ Общо в затвора са настанени 722 затворника, включително 32 в близкото затворническо общежитие „Варна“ и 130 в затворническото общежитие „Разделна“, намиращо се на около 30 км от затвора.

¹² Общо в затвора са настанени 1 159 затворници, включително 108 в близкото затворническо общежитие „Строител“ и 111 в затворническото общежитие „Житарово“, намиращо се на около 18 км от затвора.

Както може да се очаква при горепосочените данни, преобладаващата част от местата за настаняване са изключително пренаселени. Във Варненския затвор, жилищната площ на един затворник в най-добрия случай е 2 м², а в някои спални помещения – едва 1 м²¹³. В Бургаския затвор положението е дори по-лошо, с под 1 м² на затворник в много от спалните помещения¹⁴. Не е учудващо, че не всеки затворник имаше легло и някои затворници трябваше да делят едно легло или да спят върху дюшеци на пода.

Само по себе си това възмутително равнище на пренаселване може да се разглежда като нечовешко и унижително от физическа гледна точка (въпреки че повечето затворници можеха да обикалят по коридорите през по-голямата част от деня). Положението се утежнява от факта, че и двата затвора са в напреднал етап на рушене и нехигиеничност. В това отношение трябва да се отбележи, че килиите са заразени от всякакви видове хлебарки, паразити и други вредители.

23. Повечето затворници в двата затвора имат достъп през деня до общи санитарни помещения, намиращи се в коридорите (обикновено корита с чешми и подови тоалетни без промивна система). Въпреки това тези помещения са много разнебитени и мръсни и на някои места има течове от канализационните тръби към долния етаж. През нощта затворниците трябва да използват кофи в килиите.

Що се отнася до затворниците в приемните отделения, те остават заключени в своите килии с достъп до истинска тоалетна само три пъти дневно. Малък брой килии във Варненския затвор са оборудвани с вътрешни санитарни възли, но без разделителна преграда.

24. Настанените в двата затвора могат да се къпят на душ два пъти седмично, което е положително развитие в сравнение с положението, наблюдавано по-рано. Въпреки това помещението за затворническите душеве във Варненския затвор продължава да бъде в разнебитено и нехигиенично състояние. Помещенията с душеве в Бургаския затвор също са разнебитени (на места със счупени прозорци, повечето душеве са без накрайници, стените и повърхностите са в лошо състояние) и мръсни.

Единственото средство за лична хигиена, предоставяно на затворниците в двата затвора, беше един малък сапун на месец.

25. В заключение, материалните условия в Бургаския затвор и Варненския затвор са напълно неприемливи и следва да се считат за нечовешки и унижителни.

Делегацията беше информирана, че във Варненския затвор има планове за преустройство на затворническото общежитие „Разделна“ в заведение от затворен тип и да се намали пренаселеността в затвора от затворен тип. По отношение на Бургаския затвор, бивша сграда на полицията и пожарната в село Дебелт, намиращо се на около 18 км, е трябвало да бъде ремонтирана и преустроена в заведение от закрит тип, което да поеме около 400 затворници; някои ремонтни дейности са изпълнени, но работата е спряна поради липса на финансиране.¹⁵

¹³ Например 11 души на около 11 м²; 14 души на около 17 м².

¹⁴ 41 души на около 33 м²; 24 души на около 20 м², 27 души на около 25 м².

¹⁵ Обектът беше посетен от делегацията.

Въпреки това е ясно, че цялостното разрешаване на настоящата ситуация в Бургаския и Варненския затвор ще изисква предприемането на по-радикални действия. Замяната на тези два остарели и рушащи се затвора с нови заведения е единственото реално дълготрайно решение. В това отношение **КПИ желае да получи реалистична оценка за сроковете, в които може да се очаква реализирането на плановете за нови затвори в Бургас и Варна** (вж. параграф 10 по-горе). Междувременно трябва да се предприемат решителни действия за намаляване на пренаселването в Бургаския и Варненския затвор. В тази връзка **най-висок приоритет следва да получат проектите, посочени в предходния абзац**. Разбира се, в този контекст ефективното изпълнение на общата препоръка в параграф 11 също е от изключително значение.

Освен това **Комитетът препоръчва** в Бургаския и Варненския затвор да бъдат взети незабавни мерки за:

- **осигуряване на легло за всеки затворник с чист дюшек, както и одеяла и спално бельо (които да се перат редовно);**
- **осигуряване на безпрепятствен достъп на всички затворници до тоалетни по всяко време, включително през нощта, използването на кофи трябва да се преустанови;**
- **подобряване на състоянието на общите санитарни помещения;**
- **осигуряване на тоалетни възли в килиите с цяла разделителна преграда до тавана;**
- **основен ремонт на затворническите бани и разширяване на санитарното помещение във Варненския затвор;**
- **осигуряване за всички лишени от свобода на достъп до основни хигиенни продукти и предоставяне на материали за почистване на килиите им;**
- **ефективна и редовна дезинфекция на помещенията в тези заведения.**

2. Дейности

26. Както в Бургаския, така и във Варненския затвор, с изключение на строго охраняваните и приемните отделения, вратите на килиите/спалните помещения са отворени през деня и затворниците могат свободно да се движат из съответните си отделения, като по този начин се предлага известно облекчение на окаяните им жилищни условия. Всички затворници могат да имат телевизори и радиоапарати в килиите и също така имат достъп до библиотека, кино и зона за богослужебни дейности на различни вероизповедания. Независимо от това, повечето лишени от свобода в двата затвора са оставени да бездействат през повечето време поради недостатъчното осигуряване на организирани дейности.

27. В Бургаския затвор 84 осъдени затворници имат работа, основно в машинните цехове и по общата поддръжка на затвора (което представлява около 9 % от всички затворници).

Образователни дейности също така са въведени през септември 2011 г. и се осигуряват на 69 лишени от свобода.

По отношение на други дейности, организирани са курсове по компютърна грамотност, както и малки работилници (за скулптура, моделиране и изработка на бижутерия). Също така лишените от свободата имат достъп до религиозни служби¹⁶.

27. Във Варненския затвор се осигурява работа на 110 осъдени затворници, основно в механични и мебелни цехове, както и по почистването (което представлява около 17 % от всички затворници).

Образователни дейности също така са въведени през септември 2011 г. и се осигуряват на 32 лишени от свобода, включително един с доживотна присъда (вж. параграф 38).

29. В Бургаския затвор се провеждат упражнения на открито по един час два пъти дневно за всяка група затворници, на две големи площадки, оборудвани с уреди за физически упражнения и пейки. Това контрастира със ситуацията във Варна, където лишените от свобода имат само един час упражнения на открито дневно. И в двата затвора лишените от свобода имат достъп по един час седмично за всяка група до площадка, където могат да играят футбол.

30. В контекста на направените по-горе бележки, **КПИ препоръчва на българските власти да продължат усилията си за развитие на програми за дейности за лишените от свобода в Бургаския и Варненския затвор, по-специално за трудови, образователни и професионални дейности, като вземат предвид специфичните потребности на различните групи лишени от свобода. КПИ също така подчертава препоръката си за увеличаване на упражненията на открито и спортните съоръжения във Варненския затвор.**

Освен това **площадките за упражнения и в двата затвора следва да се оборудват със съоръжения за предпазване от слънце и дъжд.**

3. Изхранване

31. И в двете заведения делегацията беше засипана от оплаквания за лошото качество и недостатъчното количество на храната. Особена рядкост в менюто са яйцата, млечните продукти и плодовете. **КПИ призовава българските власти да предприемат стъпки за преглед на качеството и количеството на храната в Бургаския и Варненския затвор.**

Кухните (както и затворническата столова във Варна) се намират в сутерените на заведенията. Както и другите части на сградите, те са разнебитени и нехигиенични, със

¹⁶ Православна, римокатолическа и мюсюлманска.

стени и подове, покрити с плесен, а течашите и преливащи отходни тръби предизвикват рискове за здравето и излъчват дълго усещащи се миризми на канализация.

КПИ призовава българските власти да предприемат мерки, без забавяне, за основен ремонт на кухните в двете заведения. Следва да се помисли за преместване на кухните от сутерените.

4. Затворници с доживотни присъди

32. Посещението през 2012 г. даде възможност за преглед на състоянието по отношение на затворниците с доживотни присъди и степента, в която са взети предвид препоръките и коментарите в предишните доклади. Още в самото начало на посещенията делегацията беше информирана, че няма напредък по отношение на отпадането от Наказателния кодекс на присъдата „доживотно лишаване от свобода без право на замяна“ (т.е. без възможност за условно предсрочно освобождаване)¹⁷. Това е повод за голямо съжаление.

КПИ е на мнение, че е нехуманно едно лице да бъде затворено до края на живота си без реална надежда за освобождаване. Съответно КПИ е длъжен отново да изтъкне сериозните си резерви към самото схващане, според което доживотните затворници веднъж и завинаги се приемат за опасни за обществото и биват лишавани от каквато и да било надежда за условно освобождаване. Необходимо е също така да се посочи параграф 4а от Препоръката на Съвета на министрите Rec (2003) 22 относно условното предсрочно освобождаване от 24 септември 2003 г., в който ясно се посочва, че законът трябва да предостави възможността за условно освобождаване на всички затворници, включително на тези с доживотни присъди.

КПИ за пореден път приканва българските власти да изменят законодателството с оглед на това условното предсрочно освобождаване да стане възможно за всички затворници с доживотни присъди в зависимост от степента на обществена опасност, определяна въз основа на индивидуална оценка на риска.

33. Към момента на посещенията в Бургаския затвор 27 души бяха с доживотни присъди, като 22 от тях бяха настанени в специално отделение (Първа група) със строг тъмничен режим, а петима бяха интегрирани в основната маса затворници.

Във Варненския затвор имаше 13 с доживотни присъди, настанени в същото отделение със строг тъмничен режим като това по време на посещенията през 2010 г. и шестима интегрирани в основната маса затворници.

34. Като се има предвид, че усилията за интегриране на доживотно осъдените лица в основната група затворници се приветстват, това се отнася само за малка част от тези затворниците и двата затвора. Горното едва ли е учудващо, след като законодателството, регламентиращо промяната на режима на доживотно осъдените лица¹⁸ остава непроменено. **КПИ повтаря своята препоръка към българските**

¹⁷ 12 затворници с доживотни присъди без право на условно освобождаване имаше Бургаския затвор имаше и 6 такива във Варненския затвор.

¹⁸ Съгласно член 198 ал. 1 от Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража, лицето с доживотна присъда трябва да е изтърпяло най-малко пет години при специален режим (без да се счита периодът на задържане под стража), да е имало добро поведение и да е подало официална молба за промяна на режима.

власти да направят преглед на нормативната уредба с оглед на това изолирането на лицата с доживотни присъди да се основава на индивидуална оценка на риска и да се прилага не по-дълго, отколкото е абсолютно необходимо.

35. Килиите за доживотно лишени от свобода в отделенията със строг тъмничен режим са малки и в двата затвора (около 6 м² в Бургаския затвор и 6,5 м² във Варненския затвор) и въпреки това в тях бяха настанени до двама затворници във всяка. Все пак, в Бургаския затвор от три килии са направени две, които са по-големи (около 9 м² всяка) и имат изцяло отделен санитарен възел; по принцип това са много по-удовлетворителни условия. Във Варненския затвор има една голяма килия (около 20 м²), в която са настанени петима затворници.

Килиите за доживотно лишени от свобода в Бургаския и Варненския затвор бяха в същия напреднал стадий на разруха и нехигиеничност като останалите затворнически помещения. Положението в Бургаския затвор е утежнено допълнително поради повреди в някои килии дължащи се на течащи канализационни тръби.

Като положителна бележка, преди няколко години прозорците на килиите в Бургаския затвор са били сменени и притокът на слънчева светлина е адекватен. При все това, изкуственото осветление е включено през цялата нощ, принуждавайки затворниците да слагат абажури, за да тушират светлината. Във Варненския затвор притокът на естествена светлина все още е много ограничен, а изкуственото осветление е недостатъчно.

36. Доживотно лишени от свобода и в двата затвора могат да се къпят на душ два пъти седмично. Доживотно лишени от свобода се пускат до тоалетните шест пъти на ден в Бургаския затвор, но само три пъти на ден във Варненския затвор. През останалото време трябва да използват кофи. Както и общите санитарни помещения, те са в изключително лошо състояние¹⁹ и мръсни.

37. По отношение на материалните условия в отделенията за затворници с доживотни присъди, КШИ препоръчва да бъдат взети мерки за:

- **осигуряване на всички затворници с доживотни присъди на безпрепятствен достъп до тоалетни по всяко време, включително през нощта; използването на кофи трябва да се прекрати;**
- **незабавно осъществяване на необходимите ремонтни работи по общите санитарни помещения;**
- **разширяване и преустройство на килиите за затворници с доживотни присъди по примера на двете килии с площ около 9 м² в Бургаския затвор;**
- **подобряване на притока на естествена светлина и на изкуственото осветление във Варненския затвор;**

¹⁹ Душове без крайници и някои тоалетни с неработещи промивни системи в двата затвора; повреди по тавана във Варненския затвор.

- намаляване на интензивността на изкуственото осветление през нощта в килиите във Варненския затвор²⁰;
- осигуряване на всички лишени от свобода на достъп до основни продукти за лична хигиена и предоставяне на материали за почистване на килиите им, както и достъп до места за пране и сушене на дрехите им.

Освен това **Комитетът приканва властите да дадат възможност на доживотно лишените от свобода да използват столовите в своите отделения, вместо да се хранят в килиите си.**

38. Подобно на другите лишени от свобода в Бургаския затвор, затворниците с доживотни присъди имат по две едночасови излизания дневно за упражнения на открито на площадките, описани в параграф 29. Във Варненския затвор доживотно лишените от свобода имат един час дневно за упражнения на открито и 30 минути седмично за тенис на маса в коридорите на отделението.

КПИ отбеляза със задоволство, че в Бургаския затвор на деветима с доживотни присъди (седем от които в отделението със строг тъмничен режим) се осигурява работа в килиите, изразяваща се в сглобяване на маркери; за разлика от това доживотно лишените от свобода във Варненския затвор нямаха работа. Един доживотно лишен от свобода, интегриран в основната група затворници във Варненския затвор, присъства в наскоро откритото училище, което е единственото положително развитие по отношение на организиранияте дейности в сравнение със състоянието, наблюдавано при посещението от 2010 г.

По отношение на други дейности, доживотно осъдените в двата затвора могат да имат телевизори и радиоапарати в килиите си, както и книги.

Единичните прояви на индивидуална и групова работа, наблюдавани през 2010 г. във Варненския затвор, са преустановени. В *Бургаския затвор* делегацията беше информирана, че груповите занимания по овладяване на гнева, поведението и емоциите, организирани от социален работник, които са били прекъснати преди 18 месеца, предстои да бъдат възобновени. **КПИ би желал да получи потвърждение за възобновяването на тези дейности в Бургаския затвор.**

39. Делегацията отбеляза, че и в двата затвора са разработени някои писмени индивидуални планове. Независимо от това, изглежда че липсва или почти липсва систематично планирана намеса от страна на персонала, насочена към предоставянето на подходящо психологическо и физическо стимулиране на тези затворници. По мнение на КПИ режимът на доживотно лишените от свобода следва да бъде преразгледан основно. Изолацията в малки групи за продължителни периоди може по-скоро да десоциализира, отколкото да ресоциализира хората. Вместо това може да се предвиди програма за конструктивни дейности, за предпочитане извън килиите; образователни работници и психолози трябва активно да работят с доживотно лишените от свобода, за да ги насърчават да се включват в тази програма, както и да се стремят да им осигуряват безопасно взаимодействие с другите затворници поне за определено време всеки ден.

²⁰ Това се отнася за всички килии в отделенията със строг тъмничен режим.

КПИ препоръчва на българските власти да продължат да развиват режима за дейности на доживотно лишени от свобода в контекста на направените по-горе бележки, особено чрез осигуряване на повече колективни дейности (включително достъп до работа и образование).

Г. Здравно обслужване

40. Здравното обслужване и в двата затвора е много проблематично поради изключителния недостиг на персонал и ресурси. Делегацията беше засипана от оплаквания за трудности с достъпа до затворническия медицински персонал, неадекватното качество на грижите (включително стоматологични грижи), проблематичния достъп до външни специалисти/болници (особено по осигурителни причини) и забавяния при преместване във външни болници.

Във *Варненския затвор* медицинският персонал се състоеше от един общопрактикуващ лекар – който съвсем наскоро се беше завърнал към задълженията си след продължителен отпуск по болест – и фелдшерка, като и двамата са на пълен щат. Лекарят от близкото затворническо общежитие „Разделна“ е осигурявал медицинско обслужване при отсъствие на фелдшерката. Мястото на психиатър е вакантно от януари 2011 г. Зъболекар на непълен щат присъства за по два часа пет дни в седмицата. В заведението нямаше квалифицирана медицинска сестра. В обобщение, от януари 2011 г. потребностите на заведението от медицински грижи по същество са осигурявани от една фелдшерка. Делегацията беше впечатлена от нейния професионализъм и ангажираност, това беше признато и от затворниците, но въпреки това обстоятелството, че в продължение на най-малко 18 месеца не е намерено решение за компенсиране на липсата на общопрактикуващ лекар, е неприемливо.

В *Бургаския затвор* работят зъболекар²¹, фелдшер и дентална сестра²² – всички на пълен щат. Има две вакантни места: за общопрактикуващ лекар²³ и психиатър²⁴. Назначен е общопрактикуващ лекар на граждански договор, който посещава затвора за два часа на ден (от понеделник до петък), но обслужва само затворниците със здравни осигуровки.²⁵ Едва ли е нужно да се казва, че този персонал е напълно недостатъчен за задоволително обгрижване на повече от 1 000 затворници.

Независимо от предишните препоръки на КПИ, и в двата затвора все още няма квалифициран медицински персонал през нощта или през почивните дни.

41. Горепоисаното състояние с персонала прави практически невъзможно предоставянето на здравни грижи достойни за това име в посетените заведения. Освен това, прекалено се разчита на фелдшерите/фелдшерките, което ги принуждава да практикуват извън границите на своята компетентност.

В контекста на горепосоченото и като се вземат предвид отдавнашните препоръки на КПИ в тази област, **Комитетът призовава българските власти да усилят**

²¹ Наскоро затворът е назначил още един фелдшер в затворническото общежитие „Житарово“.

²² Други сестри нямаше.

²³ Последният заемащ тази длъжност е бил уволнен наскоро заради корупционни практики.

²⁴ Непопълнено от седем години.

²⁵ 330 затворници от 1 159 към момента на посещението.

значително медицинските екипи в Бургаския затвор и Варненския затвор. По-специално:

- **вакантното място на лекар в Бургаския затвор следва да се попълни незабавно, а във Варненския затвор да се осигури пълна щатна бройка за лекар;**
- **три квалифицирани медицински сестри следва да бъдат назначени незабавно в Бургаския затвор и две във Варненския затвор²⁶;**
- **необходимо е да се положат целенасочени усилия за попълване на вакантните места за психиатри в двата затвора;**
- **лице, способно да оказва първа помощ, за предпочитане с призната квалификация на медицинска сестра, трябва постоянно да присъства в помещенията на Бургаския затвор и Варненския затвор, включително през нощта и почивните дни;**
- **следва да се предприемат стъпки с оглед на това затворниците, имащи нужда от диагностичен преглед и/или болнично лечение, да бъдат своевременно премествани в съответните медицински заведения.**

42. Няма достатъчно силни думи, за да се подчертае важността на медицинския скрининг при приемане на новопостъпили затворници. Този скрининг е безусловно необходим, особено за предотвратяване на разпространението на заразни болести, предотвратяването на самоубийства и своевременното документиране на евентуални телесни увреждания.

В Бургаския затвор приемният медицински преглед се осъществява незабавно след приемането. За разлика от това, във Варненския затвор бяха наблюдавани забавяния, достигащи до седем дни. В двете заведения медицинският преглед е повърхностен и се състои просто от разпитване на затворника за предишни заболявания и измерване на неговия пулс и кръвно налягане.

По отношение на скрининга за заразни болести, двете заведения се посещават два пъти месечно от НПО, на доброволна основа, за изследвания за ХИВ, сифилис, хепатит В и С. Освен това всеки новоприет в Бургаския затвор попълва анкетна карта за скрининг на туберкулоза и суспектните случаи се подлагат на Манту и рентгенография на гръдния кош. В двата затвора резултатите се предават само на съответните затворници, а не на медицинския персонал в затвора. В Бургаския затвор се записват само положителните кръвни проби, а всички отрицателни резултати незабавно се унищожават, без да се запазва никаква документация.

КПИ препоръчва да се вземат мерки за осигуряване на стриктно спазване на правилото, че всички затворници трябва да бъдат преглеждани от медицински служител незабавно при постъпването им, както е посочено в нормативната

²⁶ По обичайните стандарти на КПИ в Бургаския затвор трябва да има най-малко 18 мед. сестри и 11 мед. сестри във Варненския затвор.

уредба.²⁷ Медицинският преглед при приемане трябва да бъде щателен и да включва физикален преглед. Освен това контролът на заразните заболявания трябва да бъде ефективен и да се полагат усилия за възможно най-добро координиране на действията на всички, които имат отношение.

43. Не се извършва специален скрининг за телесни увреждания при постъпване или след епизод на насилие в затвора, за което във Варненския затвор можеше да се открие много ограничена медицинска информация и никаква в Бургаския затвор. Освен това изглежда, че регистрирането на телесни увреждания зависи от това затворникът да подаде специална молба, обикновено до социалния работник, по специален образец (копие от образца не се съхранява в медицинското досие). Изглежда, че липсва систематично докладване на травматични увреждания до Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“.

В контекста на горепосоченото КПТ повтаря своята препоръка за предприемане на стъпки, които да гарантират щателен скрининг на новопостъпилите затворници за телесни увреждания. В този контекст, попълваният от лекаря доклад трябва да съдържа, освен подробно описание на установените увреждания, евентуалните обвинения на засегнатия затворник и заключенията на лекаря относно съответствието на тези обвинения с обективните медицински констатации. По-нататък, при документиране на увреждания, които съответстват на обвинения за малтретиране от затворника (или дори при липсата на обвинения са показателни за малтретиране) докладът трябва да бъде предаван по надлежния ред на съответния прокурор. Освен това резултатите от всеки преглед, включително горепосочените заявления и заключенията на лекаря, трябва да бъдат предавани на затворника и неговия адвокат.

Същият ред трябва да се прилага и винаги когато затворник преминава медицински преглед след епизод на насилие в затвора.

44. Делегацията установи, че медицинската поверителност все още не се спазва в посетените затвори.

И в двата затвора на медицинските прегледи обикновено присъстват служители на затвора – и винаги при затворници от отделенията със строг тъмничен режим. От събеседванията с медицинския персонал и затворниците стана ясно също така, че лекарствата за редовен прием се раздават на затворниците в пакети за една седмица от служител на затвора или дневалния затворник и освен това, извън нормалното работно време, психотропни медикаменти се раздават от дневалния затворник под надзора на служител на затвора. КПИ желае да подчертае, че раздаването на медикаменти от необучени лица може да нанесе вреди и във всички случаи е несъвместимо по принцип с изискванията за медицинска поверителност.

СПИ призовава българските власти да изпълнят неговата отдавнашна препоръка всички медицински прегледи да се извършват извън слуха и – освен ако съответният лекар изрично поиска в конкретен случай – извън полезрението на немедицински персонал. Комитетът препоръчва също така да се вземат

²⁷ Виж член 10 от Наредба № 2 от 22 март 2010 г. за условията и реда за медицинското обслужване в местата за лишаване от свобода, издадена от министъра на здравеопазването и министъра на правосъдието.

необходимите мерки с оглед медикаментите да се раздават само от здравен персонал.

45. Освен това, за да получат достъп до медицински персонал, затворниците трябва да се обръщат към дежурния персонал на затвора и много затворници се съмняват дали молбите им наистина се предават на медицинските звена. КПИ желае да изтъкне, че затворниците трябва да имат възможност да се обръщат към здравната служба поверително, например с бележка в запечатан плик. Освен това служителите на затвора не трябва да опитват да проверяват исканията за консултация с лекар. **КПИ препоръчва да бъдат взети мерки за прилагане на тези изисквания на практика в Бургаския затвор и Варненския затвор, както и във всички други затвори в България.**

46. От прегледа на медицинската документация във Варненския затвор се получава впечатлението, че лично медицинско досие имат само здравно осигурените затворници. За разлика от това, в Бургаския затвор таква досие имат всички затворници. Обаче медицинските записи в досиета бяха съвсем редки, ако изобщо имаше такива. Всъщност, твърде малкото налична медицинска информация може да се намери в ежедневния медицински журнал, който се разписва от всеки затворник преминал медицински преглед. Тази система, освен че прави невъзможно да се оцени поредицата от медицински грижи предоставяни на отделния затворник, предизвиква загриженост по отношение на поверителността, тъй като при разписването в журнала за своя запис всеки затворник може да види записите за други затворници, същото може и затворническият персонал, който придружава затворниците.

КПИ призовава българските власти да предприемат мерки за подобряване на воденето на медицинска документация в Бургаския затвор и Варненския затвор. По-специално, за всеки затворник следва да се открие лично и поверително медицинско досие, съдържащо диагностична информация и текущи данни за здравното състояние на затворника и специализираните прегледи, които може да е преминал. При евентуално прехвърляне на затворника, досието следва да се изпраща на лекарите в приемащото заведение.

47. И двете заведения затворници работят като санитарни в медицинските отделения, независимо от повтаряните препоръки на КПИ за преразглеждане на тази практика. Освен че участват в раздаването на лекарства – само по себе си незадоволителна практика – те дори изпълняват някои медицински задачи като мерене на температура, кръвно налягане и пулс – това е неприемливо. **КПИ призовава българските власти да преустановят използването на затворници като санитарни в медицинските отделения, ако е необходимо чрез промяна на законодателството.**

48. Практически няма напредък след предишните посещения на КПИ по отношение на грижите за затворници имащи проблеми, свързани с наркотиците. И в двете заведения е имало образователни програми по отношение на наркотиците, подпомагани от НПО, но по време на посещенията програмите вече не се провеждаха. Беше съобщено за двама затворници в Бургаския затвор, които са на метадонова програма, наблюдавана от външни агенции; отказването на наркотици се лекува с анксиолитици издавани от фелдшерите. Във Варненския затвор фелдшерката успява да уреди редовни посещения от психиатър. **КПИ повтаря своята препоръка към българските власти да разработят комплексна политика за полагане на грижи за затворниците, които**

имат проблеми, свързани с наркотиците, която да съчетава медицинска детоксикация, психологическа подкрепа, житейски умения, рехабилитация, програми за заместване и превантивна политика.

49. Наблюдаваното състояние в двата затвора се утежнява от обстоятелството, че преобладаващата част от затворниците нямат здравни осигуровки²⁸. В своя отговор на доклада на КПИ от посещението през 2010 г. българските власти признаха проблема и в началото на настоящото посещение увериха делегацията, че ГДИН поема необходимите разходи в тези случаи. Въпреки това в хода на посещението стана ясно, че затворниците без държавно здравно осигуряване не могат да получават специализирана/външна болнична помощ, освен в спешните отделения. В редица случаи делегацията трябваше да се намесва, за да може затворници със сериозни здравни проблеми, които нямаха здравни осигуровки, да бъдат изпратени в болница за по-нататъшна оценка и лечение. **КПИ желае за изтъкне, че е напълно неприемливо болни затворници да бъдат лишавани от грижи, докато здравното им състояние стане критично.**

50. Както вече беше посочено в параграф 8, делегацията на КПИ приложи член 8, алинея 5 от Конвенцията и поска Министерството на правосъдието и Министерството на здравеопазването да започнат незабавен преглед на осигуряването и качеството на медицинските грижи в Бургаския затвор и Варненския затвор. Прегледът следва да обхваща кадровото осигуряване на здравните звена, лечението и предоставянето медикаменти на затворниците в самите затвори и изискването да има възможност всички затворници, независимо дали имат държавно здравно осигуряване, да бъдат изпращани в болница за по-нататъшни изследвания и лечение, когато е необходимо. Българските власти бяха помолени в рамките на три месеца да извършат този преглед и разработят план за действие, насочен към преодоляване на недостатъците в здравното обслужване на затворниците. Делегацията помоли да получи доклада от прегледа и плана за действие до 15 август 2012 г. **КПИ вярва, че ще получи поисканата информация своевременно.** Междувременно, следва да се вземат незабавни мерки с оглед затворниците без средства да могат да получават медикаментите и лечението, които тяхното здравно състояние изисква.

51. Здравното обслужване на затворници в България остава отговорност на Министерството на правосъдието. Едновременно с това, съгласно Наредба № 2 от 22 март 2010 г. за условията и реда за медицинското обслужване в местата за лишаване от свобода, издадена от министъра на здравеопазването и министъра на правосъдието, отношение към въпроса има и Министерството на здравеопазването. Като, от една страна, приветстваме това, от друга страна, обстоятелствата, установени по време на посещението през 2012 г. ясно показват, че е необходимо по-непосредствено участие на Министерството на здравеопазването.

КПИ призовава българските власти да направят необходимото за по-активно участие на Министерството на здравеопазването в надзора върху стандартите за медицинско осигуряване в местата за лишаване от свобода (включително по отношение на подбора на здравния персонал, обучението на здравите служители на работното място, оценката на клиничната практика, сертификацията и

²⁸ Ако лишено от свобода лице не е правило вноски в Националната здравноосигурителна каса (НЗОК) за непрекъснат период от най-малко 36 месеца преди постъпването си в затвора, това лице не осигурено от Касата.

проверките). Следва да се обсъди възможността за това отговорността за затворническото здравеопазване да се прехвърли на Министерството на здравеопазването.

Д. Други въпроси свързани с мандата на КПИ

1. Кадрово осигуряване на затворите

52. Във Варненския затвор щатното разписание за надзиратели е същото както през 2010 г., т.е. 86, независимо от увеличения брой затворници.²⁹ По отношение на Бургаския затвор, щатната бройка за надзиратели е 105. Неминуемо, при този недостатъчен личен състав, броят на дежурните служители в затворническите помещения по всяко време е много малък. Например в Бургаския затвор на всяка 24-часова смяна има 14 до 16 надзиратели и двама офицери при 940 души затворници. Освен това обстоятелството, че надзирателският състав дава 24-часови смени, неминуемо има отрицателно въздействие върху професионалните стандарти.

КПИ е длъжен да напомни, че недостигът на личен състав в помещенията за настаняване може само да увеличи риска от насилие и сплашване между затворниците и от възникване на напрежение между затворническия персонал и затворниците. **КПИ отново повтаря препоръката си към българските власти да вземат спешни мерки за увеличаване на личния състав в помещенията за настаняване на затворници в Бургаския затвор и Варненския затвор. За комплектоване с персонал, притежаващ необходимите качества, властите трябва да са готови да инвестират адекватни ресурси в процеса на подбор и обучение и да предложат подходящи заплати.** Това ще помогне за привличането на по-широк кръг кандидати и ще допринесе за укрепване на авторитета на затворническия персонал в общността.³⁰

Необходимо е също така да се положат усилия за преустановяване на системата от 24-часови дежурства на надзирателите.

53. Делегацията отбеляза, че преобладаващата част от служителите във Варненския затвор не носят палки в помещенията за настаняване, което е положително развитие в сравнение с положението, наблюдавано при посещенията от 2010 г. За разлика от това, в Бургаския затвор служителите систематично носят палки – и то на видно място – в помещенията за настаняване. КПИ е длъжен отново да подчертае, че ако се счита за необходимо затворническия персонал, работещ в помещенията за задържане, да носи палки, те трябва да бъдат скрити от погледа. Откритото носене на палки всъщност пречи на установяването на позитивни взаимоотношения между състава и затворниците и следователно не помага за безопасността на личния състав. **КПИ препоръчва служителите в Бургаския затвор да не носят палки на видно място, когато се намират в помещенията за задържане.**

2. Дисциплинарен и изолационен режим

²⁹ От 528 през 2010 г. на 560 през 2012 г.

³⁰ В тази връзка виж правила 76, 78, 79 и 81 от Европейските правила за затворите и коментарите към тях.

54. Дисциплинарната процедура е останала непроменена след последното посещение.³¹ И в двата затвора процедурата изглеждаше правилно прилагана като цяло. **Независимо от това от събеседванията стана ясно, че копие от дисциплинарното решение невинаги се предоставя на затворника в Бургаския затвор и много рядко във Варненския затвор.**

55. Затворниците, поставени в дисциплинарни килии, продължават да нямат право на посещения. Освен това, въпреки че няма изрична забрана за телефонни разговори и кореспонденция, затворниците, поставени в дисциплинарни килии, на практика продължават да нямат достъп до телефон или хартия. **КПИ отново повтаря своята препоръка към българските власти да предприемат стъпки с оглед на това поставянето на затворници в дисциплинарни килии да не води до пълна забрана на контакти със семейството. Освен това всякакви ограничения за семейни контакти като форма на наказание следва да се използват само в случаите, когато деянието е свързано с такива контакти.**

56. Двете дисциплинарни килии (всяка с площ около 6,5 м²) във Варненския затвор бяха празни към момента на посещението. Правен им е известен ремонт след посещението от 2010 г. и са почистени. Въпреки това килиите са много тъмни, тъй като прозорците за закрити с метален капак, който спира почти цялата естествена светлина. Във всяка килия има двуетажно легло (в една от тях е добавено трето легло) и санитарна кофа. **КПИ препоръчва в тези килии никога да не се настаняват повече от двама затворници едновременно (по принцип те трябва да са само за поединично настаняване, освен ако за конкретен затворник има ясни противопоказания да бъде оставян сам) и поставените в тях затворници трябва да имат безпрепятствен достъп до истинска тоалетна по всяко време, включително през нощта. Освен това, необходимо е да се вземат мерки (например чрез преработване или сваляне на металните капаци) за подобряване на притока на естествена светлина.**

В Бургаския затвор има само една дисциплинарна килия в много лошо състояние с площ около 13 м², в която към момента на посещението бяха настанени петима затворници. Килията беше оборудвана с четири двуетажни легла, маса, шкаф и санитарна кофа. Делегацията чу твърдения, че в килията е можело да се побират до 12 затворници, като в тези случаи се поставя още едно двуетажно легло, а останалите затворници спят на пода. **КПИ препоръчва вземането на незабавни мерки за ремонт на дисциплинарната килия. Освен това в нея не трябва да се поставят повече от трима затворници едновременно. Поставените в килията затворници трябва да имат безпрепятствен достъп до истинска тоалетна по всяко време, включително през нощта.**

57. В края на посещението българските власти информираха делегацията за предвиждано изменение на действащото законодателство относно продължителността

³¹ Нормативната уредба изисква затворниците да имат право на устно изслушване преди налагането на санкция, да могат да извикват свидетели и да бъдат информирани за правото им да обжалват дисциплинарното решение, както и да получат копие от заповедта за дисциплинарно наказание. Решенията за поставяне в дисциплинарни килии могат да бъдат обжалвани пред окръжния съд, който е длъжен да разгледа случая в присъствието на затворника и/или неговия адвокат.

на задържане в дисциплинарни килии с оглед удължаването ѝ до един месец.³² Делегацията привлече вниманието на българските власти към позицията на КПИ, че максималният срок не трябва да е по-голям от 14 дни за дадено нарушение, като трябва да има забрана за последващи дисциплинарни санкции, водещи до непрекъснат период на единична изолация по-дълъг от максималния срок.³³ **КПИ вярва, че българските власти ще вземат предвид позицията на Комитета, когато пристъпят към евентуални изменения на действащото законодателство.**

58. КПИ е особено загрижен от обстоятелството, че много малката изолаторна килия (около 4 м²) за затворници, изолирани по административни причини, все още се използва във Варненския затвор³⁴ и е в много лошо състояние. Всички килии с площ под 6 м² следва да бъдат разширени или повече да не се използват. **КПИ призовава българските власти да не използват тази килия до нейното разширяване и ремонтране.**

59. Следва да се отбележи, че в Бургаския затвор 15 задържани под стража, спрямо които има наказателни производства за престъпления, наказуеми с лишаване от свобода над 15 години или доживотно, бяха поставени в едно от отделенията със строг тъмничен режим в постоянно заключена килия, без право да участват в груповите дейности в съответствие с член 248, ал. 1 от Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража. Те са подали колективна жалба до ГДИН срещу този особено рестриктивен режим.

КПИ напомня, че поставянето на затворник в особено рестриктивни условия на задържане единствено въз основа на присъда или възможна присъда е неприемливо. Всяка такава мярка трябва да се налага според обстоятелствата на конкретния случай, в контекста на индивидуалната оценка на риска и потребностите. **Комитетът призовава българските власти да преразгледат съответната нормативна уредба в контекста на тези бележки.** Освен това КПИ би желал да бъде информиран за резултата от горепосочената колективна жалба.

3. Контакти с външния свят

60. Нормативната уредба относно контактите с външния свят е непроменена от последното посещение³⁵. Съответно **КПИ повтаря своята препоръка към българските власти да увеличат правото на свиждания за всички лишени от свобода до най-малко едно свиждане седмично.**

Нищо не е направено за подобряване на помещенията за свиждане във Варненския затвор, които все още не позволяват физически контакт между лишените от свобода и техните посетители. Освен това в стаята, която е предвидена за по-продължителни свиждания, липсва мебелировка. Положението в Бургаския затвор е още по-лошо, тъй като мястото за свиждане представлява една стая, разделена от коридор ограден с

³² Законът предвижда максимален срок на задържане в дисциплинарни килии от 14 дни. Ако затворникът има две или повече наказания с дисциплинарна изолация, общият срок на задържане може да бъде удължен до 20 дни.

³³ Виж параграф 56(б) от 21-ия Общ доклад на КПИ.

³⁴ В нея беше настанен един затворник, който предстоеше да бъде прехвърлен в друг затвор.

³⁵ Лишените от свобода имат право на две свиждания по 40 минути месечно; като награда на осъдените затворници могат да са разрешават удължени свиждания до 4 часа, както и срещи с членове на семействата извън затвора (с продължителност до 12 часа) и домашни отпуски до пет дни.

метална мрежа от двете страни, която сериозно ограничава възможността не само за човешки контакт, но дори за това затворниците и посетителите да могат да се виждат един друг. Също така не е трудно да се предположи, че стаята може да стане много шумна по време на свижданията.

КПИ препоръчва да бъдат взети мерки за подобряване на помещенията за свиждане в Бургаския затвор и Варненския затвор в контекста на тези бележки. Както и преди е подчертавал Комитетът, целта трябва да е всички лишени от свобода, включително тези с мярка за неотклонение, да провеждат свижданията си в разумно открити условия, използването на помещения за свиждане от затворен тип трябва да бъде по-скоро изключение, отколкото правило.

61. Затворниците имат достъп до телефонни апарати работещи с карти, инсталирани на различни места в Бургаския затвор и Варненския затвор. Въпреки това и в двата затвора делегацията беше засипана от оплаквания за цената на телефонните разговори, за която се твърдеше, че е няколко пъти по-висока от тази навън. **КПИ повтаря своята препоръка към българските власти да осигурят на затворниците достъп до телефонни комуникации на цени, аналогични с тези извън затвора.**

4. Процедури във връзка с жалби и проверки

62. Според КПИ ефективните процедури по отношение на жалбите са основна превантивна мярка срещу малтретирането в затворите. Затворниците трябва да разполагат с възможности за подаване на жалби както в системата на затворите, така и извън нея, и да имат право на достъп до съответните органи в условия на поверителност.

По принцип затворниците имат право да подават жалби до външни органи, както и до директорите на затворите. Сред затворниците и в двата затвора обаче се шири недоверие в съществуващата система по отношение на жалбите, особено за поверителността на жалбите, подавани до външни органи. Освен това повечето затворници, с които делегацията проведе събеседвания, считаха, че подаването на жалба може само да утежни положението им; по-специално някои твърдяха, че не биха се възползвали от тази възможност, тъй като се опасяват от отмъщение от персонала на затвора. Освен това бяха получени някои сигнали, че жалби, изпращани до компетентни външни органи, остават без отговор.

КПИ препоръчва на българските власти да извършат преглед на съществуващите процедури за разглеждане на жалби от затворници в контекста на горните бележки.

63. По отношение на външния надзор, и двата затвора редовно се посещават от съответните общински комисии за наблюдение, както и от наблюдаващите прокурори. Омбудсманът също е посещавал и двете заведения през последните три години. Освен това Бургаският и Варненският затвор са приемали посещения от Българския хелзинкски комитет.

КПИ би желал да получи последните доклади от посещенията на тези различни органи в Бургаския затвор и Варненския затвор. Също така КПИ

приканва българските власти да представят на вниманието на тези органи констатациите на Комитета от посещението през 2012 г.

ПРИЛОЖЕНИЕ I

Списък на препоръките, коментарите и поисканата информация от КПИ

Консултации, проведени от делегацията, и условия на сътрудничество

Препоръки:

- българските власти да вземат всички необходими мерки, за да гарантират, че принципът на сътрудничество и поверителността на събеседванията на Комитета със затворници в бъдеще ще бъдат изцяло спазвани във всички посещавани заведения (параграф 6);
- българските власти да предприемат решителни действия за подобряване, без повече отлагане, на положението в контекста на препоръките на Комитета, в съответствие с принципа на сътрудничество, който стои в основата на Конвенцията (параграф 7).

Обстоятелства, установени по време на посещението

Предварителни бележки

Препоръки:

- българските власти да удвоят усилията си за борба с пренаселването на затворите чрез въвеждане на политики, насочени към ограничаване на или промяна в броя лицата, изпращани в затвор. В тези усилия, българските власти следва да се ръководят от Препоръка Rec(99)22 на Комитета на министрите на Съвета на Европа относно пренаселването на затворите и увеличаването на затворническото население, Препоръка Rec(2000)22 относно подобряване на прилагането на европейските правила за санкции и мерки в общността, Препоръка Rec(2003)22 относно условното предсрочно освобождаване, Препоръка Rec(2006)13 относно използването на мярката „задържане под стража“ и осигуряването на предпазни мерки срещу злоупотреби и Препоръка Rec(2010)1 на Съвета на Европа относно правилата за пробация (параграф 11);
- да се положат усилия за интензифициране на обучението за прокурори и съдии с оглед на това да се насърчи използването на наказания, алтернативни на лишаването от свобода (параграф 11);
- българските власти да предприемат решителни действия за борба с явлението корупция във всички затвори. Служителите в затворите и държавните служители, свързани със системата на затворите, трябва да получат ясно послание, че търсенето на облаги от затворниците и техните близки е неприемливо; това послание трябва да бъде повтаряно в подходяща форма и на подходящи интервали (параграф 13);
- да се проведе щателна и независима проверка на сигналите за корупция в Бургаския и Варненския затвор; КПИ би желал да бъде информиран за изхода от тази проверка и мерките, взети като резултат от нея (параграф 13).

Малтретиране

Препоръки:

- българските власти да вземат комплексни мерки на най-високо политическо равнище за осигуряване на нулева толерантност към малтретирането на затворници във всички затвори в България. На целия затворнически персонал трябва да се напомня на подходящи интервали, че малтретирането на лишени от свобода е неприемливо и ще бъде санкционирано по съответния начин (параграф 17);
- обстоятелствата, в които затворнически служители могат да използват физическа сила, включително палки, следва да бъдат регламентирани по-прецизно и да се издадат подробни инструкции за използването на такива средства. В тези инструкции трябва ясно да се посочи, че физическа сила може да се прилага само – и до степента в която – това е крайно необходимо за поддържане на сигурността и вътрешния ред, и никога като форма на наказание (параграф 18);
- всички случаи на използване на физическа сила следва да бъдат отразявани в отделен регистър, като ръководството на затвора и прокуратурата трябва да са особено бдителни при проверката на такива случаи (параграф 18);
- българските власти да разработят национална стратегия за решаване на проблема с насилието между затворници, която да гарантира, че всички затворници изтърпяват наказанията си в безопасни условия (параграф 19);
- българските власти да предприемат незабавни мерки с оглед принципите и предпазните мерки при използване на средства за обездвижване, изложени в доклада за посещението през 2010 г. (вж. параграф 92 от СРТ/Inf (2012) 9) да бъдат прилагани както във Варненския затвор, така и в други затвори (параграф 20).

Коментари:

- за да се улесни разследването на случаи на евентуално малтретиране, трябва да се обърне повече внимание на видеонаблюдението (като, наред с другото, се следи за това всички устройства да работят), което би помогнало за намаляване на случаите на малтретиране (както и за потвърждаване или опровергаване на обвинения). Видеозаписите следва да се съхраняват достатъчно време, за да се използват като доказателства при необходимост. В тази връзка, законът трябва да гарантира това видеозаписите да бъдат систематично предавани на съответния прокурор по същия начин, както се прави с всички писмени материали по случая (параграф 18).

Поискана информация:

- резултата от разследването на случая с предполагаемо малтретиране на затворник в Бургаския затвор, посочен в параграф 14 (параграф 14);
- информация за изпълнението на плана за действие относно Бургаския затвор, посочен в параграф 16 (параграф 17).

Условия на задържане в Бургаския и Варненския затвор

Материални условия

Препоръки:

- най-висок приоритет да се отдаде на проекта на Варненския затвор за преустройство на затворническото общежитие „Разделна“ в заведение от затворен тип и на проекта на Бургаския затвор за ремонт и преустройство на сградата в Дебелт в заведение от затворен тип (параграф 25);
- в Бургаския и Варненския затвор да бъдат взети незабавни мерки за:
 - осигуряване на легло за всеки затворник с чист дюшек, както и одеяла и спално бельо (които да се перат редовно);
 - осигуряване на безпрепятствен достъп на всички затворници до тоалетни по всяко време, включително през нощта, като използването на кофи се преустанови;
 - подобряване на състоянието на общите санитарни помещения;
 - осигуряване на тоалетни възли в килиите с цяла разделителна преграда до тавана;
 - основен ремонт на затворническите бани и разширяване на санитарното помещение във Варненския затвор;
 - осигуряване на всички лишени от свобода на достъп до основни продукти за лична хигиена и предоставяне на материали за почистване на килиите им;
 - ефективна и редовна дезинфекция на помещенията в тези заведения;(параграф 25).

Поискана информация

- реалистична оценка за сроковете, в които може да се очаква реализирането на плановете за нови затвори в Бургас и Варна (параграф 25).

Дейности

Препоръки:

- българските власти да продължат усилията си за развитие на програми за дейности за лишени от свобода в Бургаския и Варненския затвор, по-специално за трудови, образователни и професионални дейности, като вземат предвид специфичните потребности на различните групи лишени от свобода (параграф 30);
- увеличаване на упражненията на открито и спортните съоръжения във Варненския затвор (параграф 30).

Коментари

- площадките за упражнения и Бургаския и Варненския затвор да се оборудват със съоръжения за предпазване от слънце и дъжд (параграф 30).

Изхранване

Препоръки:

- българските власти да предприемат стъпки за преглед на качеството и количеството на храната в Бургаския и Варненския затвор (параграф 31);
- българските власти да предприемат незабавни мерки за основен ремонт на кухните в Бургаския и Варненския затвор (параграф 31).

Коментари:

- да се разгледа възможността за преместването на кухните в Бургаския и Варненския затвор от сутерените (параграф 31).

Затворници с доживотни присъди

Препоръки:

- българските власти да направят преглед на нормативната уредба с оглед на това изолирането на лицата с доживотни присъди да се основава на индивидуална оценка на риска и да се прилага не по-дълго, отколкото е абсолютно необходимо (параграф 34);
- в отделенията за затворници с доживотни присъди да бъдат взети мерки за:
 - осигуряване на всички затворници с доживотни присъди на безпрепятствен достъп до тоалетни по всяко време, включително през нощта; използването на кофи трябва да се прекрати;
 - незабавно осъществяване на необходимите ремонтни работи по общите санитарни помещения;
 - разширяване и преустройство на килиите за затворници с доживотни присъди по примера на двете килии с площ около 9 м² в Бургаския затвор;
 - подобряване на притока на естествена светлина и на изкуственото осветление във Варненския затвор;
 - намаляване на интензивността на изкуственото осветление през нощта в килиите във Варненския затвор;
 - осигуряване на всички лишени от свобода на достъп до основни продукти за лична и предоставяне на материали за почистване на килиите им, както и достъп до места за пране и сушене на дрехите им;(параграф 37);
- българските власти да продължат да развиват режима за дейности на доживотно лишени от свобода в контекста на бележките в параграф 39, особено чрез осигуряване на повече общностни дейности (включително достъп до работа и образование) (параграф 39).

Коментари:

- българските власти отново се приканват да изменят законодателството с оглед на това условното предсрочно освобождаване да стане възможно за всички затворници с доживотни присъди, в зависимост от степента на обществена опасност, определяна въз основа на индивидуална оценка на риска (параграф 32);

- българските власти се приканват да дадат възможност на доживотно лишените от свобода да използват столовите в техните отделения, вместо да се хранят в килиите си (параграф 37).

Поискана информация:

- потвърждение за възобновяването на груповите занимания по овладяване на гнева, поведението и емоциите за доживотно лишените от свобода в Бургаския затвор (параграф 38).

Здравно обслужване

Препоръки:

- българските власти да усилят значително медицинските екипи в Бургаския затвор и Варненския затвор. По-конкретно:
 - вакантното място за лекар в Бургаския затвор следва да се попълни незабавно, а във Варненския затвор да се осигури пълна щатна бройка за лекар;
 - три квалифицирани медицински сестри да бъдат назначени незабавно в Бургаския затвор и две във Варненския затвор;
 - да се положат целенасочени усилия за попълване на вакантните места за психиатри в двата затвора;
 - лице, способно да оказва първа помощ, за предпочитане с призната квалификация на медицинска сестра, трябва постоянно да присъства в помещенията на Бургаския затвор и Варненския затвор, включително през нощта и почивните дни;
 - следва да се предприемат стъпки с оглед затворниците, имащи нужда от диагностичен преглед и/или болнично лечение, да бъдат своевременно прехвърляни в съответните медицински заведения; (параграф 41);
- да се вземат мерки за осигуряване на стриктно спазване на правилото, че всички затворници трябва да бъдат преглеждани от медицински служител незабавно при постъпването им, както е посочено в нормативната уредба. Медицинският преглед при приемане трябва да бъде щателен и да включва физикален преглед. Освен това, контролът на заразните заболявания трябва да е ефективен и да се полагат усилия за възможно най-добро координиране на действията на всички, които имат отношение (параграф 42);
- да се предприемат стъпки, които да гарантират щателен скрининг на новопостъпилите затворници за телесни увреждания. В този контекст, попълваният от лекаря доклад трябва да съдържа, освен подробно описание на установените увреждания, евентуалните обвинения на засегнатия затворник и заключенията на лекаря относно съответствието на тези обвинения с обективните медицински констатации. По-нататък, при документиране на увреждания, които съответстват на обвинения за малтретиране от затворника (или дори при липсата на обвинения са показателни за малтретиране) докладът трябва да бъде предаван по надлежния ред на съответния прокурор. Освен това резултатите от всеки преглед, включително горепосочените заявления и заключенията на лекаря, трябва да бъдат предавани на затворника и неговия адвокат (параграф 43);

- редът, описан в параграф 43, трябва да се прилага и винаги, когато затворник преминава медицински преглед след епизод на насилие в затвора (параграф 43);
- българските власти да изпълнят отдавнашната препоръка на КПИ всички медицински прегледи да се извършват извън слуха и – освен ако съответният лекар изрично поиска в конкретен случай – извън полезрението на немедицински персонал (параграф 44);
- да се вземат необходимите мерки с оглед на това медикаментите да се раздават само от здравен персонал (параграф 44);
- да се предприемат стъпки в Бургаския и Варненския затвор, както и в другите български затвори с оглед на това затворниците да могат да се обръщат към здравната служба поверително, например с бележка в запечатан плик, като служителите на затвора не трябва да опитват да проверяват исканията за консултация с лекар (параграф 45);
- българските власти да предприемат мерки за подобряване на воденето на медицинска документация в Бургаския затвор и Варненския затвор. По-специално, за всеки затворник следва да се открие лично и поверително медицинско досие, съдържащо диагностична информация и текущи данни за здравното състояние на затворника и специализираните прегледи, които може да е преминал. При евентуално прехвърляне на затворника, досието следва да се изпраща на лекарите в приемащото заведение (параграф 46);
- българските власти да преустановят използването на затворници като санитарни в медицинските отделения, ако е необходимо, чрез промяна на законодателството (параграф 47);
- българските власти да разработят комплексна политика за обгрижване на затворниците, които имат проблеми, свързани с наркотиците, съчетаваща медицинска детоксикация, психологическа подкрепа, житейски умения, рехабилитация, програми за заместване и превантивна политика (параграф 48);
- да се вземат незабавни мерки с оглед на това затворниците без средства да могат да получават медикаментите и лечението, които изисква тяхното здравно състояние (параграф 50);
- българските власти да направят необходимото за по-активно участие на Министерството на здравеопазването в надзора върху стандартите за медицинско осигуряване в местата за лишаване от свобода (включително по отношение на подбора на здравния персонал, обучението на здравите служители на работното място, оценката на недобрите практики, сертификацията и проверките) (параграф 51).

Коментари:

- напълно неприемливо е болни затворници да бъдат лишавани от грижи, докато здравното им състояние стане критично (параграф 49);

- КПИ вярва, че ще получи своевременно доклада от прегледа на здравното обслужване в Бургаския и Варненския затвор, както и плана за действие, насочен към преодоляване на установените недостатъци (параграф 50);
- следва да се обсъди възможността за това отговорността за затворническото здравеопазване да се прехвърли на Министерството на здравеопазването (параграф 51).

Други въпроси, свързани с мандата на КПИ

Кадрово осигуряване на затворите

Препоръки:

- българските власти да вземат спешни мерки за увеличаване на личния състав в помещенията за настаняване на затворници в Бургаския затвор и Варненския затвор (параграф 52);
- служителите в Бургаския затвор да не носят палки на видно място, когато се намират в помещенията за задържане (параграф 53).

Коментари:

- за комплектуване с персонал, притежаващ необходимите качества, властите трябва да бъдат готови да инвестират адекватни ресурси в процеса на подбор и обучение и да предложат подходящи заплати (параграф 52);
- да се положат усилия за преустановяване на системата от 24-часови дежурства на надзирателите (параграф 52).

Дисциплинарен и изолационен режим

Препоръки:

- българските власти да предприемат стъпки с оглед на това поставянето на затворници в дисциплинарни килии да не води до пълна забрана на контакти със семейството. Освен това всякакви ограничения за семейни контакти като форма на наказание следва да се използват само в случаите, когато деянието е свързано с такива контакти (параграф 55);
- във всяка от двете дисциплинарни килии във Варненския затвор никога да не се настаняват повече от двама затворници едновременно (по принцип те трябва да са само за поединично настаняване, освен ако за конкретен затворник има ясни противопоказания да бъде оставян сам) и поставените в тях затворници трябва да имат безпрепятствен достъп до истинска тоалетна по всяко време, включително през нощта (параграф 56);
- да се вземат мерки (например чрез преработване или сваляне на металните капаци) за подобряване на притока на естествена светлина в дисциплинарните килии във Варненския затвор (параграф 56);

- да се вземат незабавни мерки за ремонт на дисциплинарната килия в Бургаския затвор. Освен това в нея не трябва да се поставят повече от трима затворници едновременно. Поставените в килията затворници трябва да имат безпрепятствен достъп до истинска тоалетна по всяко време, включително през нощта (параграф 56);
- българските власти да не използват много малката изолаторна килия във Варненския затвор до нейното разширяване и ремонтиране (параграф 58);
- българските власти да преразгледат съответната нормативна уредба в контекста на бележките в параграф 59 (параграф 59).

Коментари:

- от събеседванията стана ясно, че копие от дисциплинарното решение невинаги се предоставя на затворника в Бургаския затвор и много рядко във Варненския затвор (параграф 54);
- КПИ вярва, че българските власти ще вземат предвид позицията на Комитета, изложена в параграф 58, когато пристъпят към евентуални изменения на действащото законодателство относно задържането в дисциплинарни килии (параграф 58).

Поискана информация

- резултата от колективната жалба на задържаните с мярка за неотклонение в Бургаския затвор, описана в параграф 59 (параграф 59).

Контакти с външния свят

Препоръки:

- българските власти да увеличат правото на свиждания за всички лишени от свобода до най-малко едно свиждане седмично (параграф 60);
- да се вземат мерки за подобряване на помещенията за свиждане в Бургаския затвор и Варненския затвор в контекста на бележките в параграф 60. Както Комитетът и преди е подчертавал, целта трябва да бъде всички лишени от свобода, включително тези с мярка за неотклонение, да провеждат свижданията си в разумно открити условия, използването на помещения за свиждане от затворен тип трябва да бъде по-скоро изключение, отколкото правило (параграф 60);
- българските власти да осигурят на затворниците достъп до телефонни комуникации на цени, аналогични с тези извън затвора (параграф 61).

Процедури във връзка с жалби и проверки

Препоръки:

- българските власти да извършат преглед на съществуващите процедури за разглеждане на жалби от затворници в контекста на бележките в параграф 62 (параграф 62).

Коментари:

- КПТИ приканва българските власти да представят констатациите на Комитета от посещението през 2012 г. на вниманието на различните органи, посещаващи Бургаския и Варненския затвор (параграф 63).

Поискана информация

- КПИ би желал да получи последните доклади от посещенията на различни органи в Бургаския затвор и Варненския затвор (параграф 63).

ПРИЛОЖЕНИЕ II

СПИСЪК НА ДЪРЖАВНИТЕ ОРГАНИ И ОРГАНИЗАЦИИТЕ, С КОИТО ДЕЛЕГАЦИЯТА НА КПИ ПРОВЕДЕ СРЕЩИ

A. Държавни органи

Министерство на правосъдието

г-н Пламен ГЕОРГИЕВ	Заместник-министър
г-н Пламен КОСТАДИНОВ	Заместник-директор на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ (ГДИН)
г-н Иолант ЙОРДАНОВ	Завеждащ сектор „Охрана и сигурност в местата за задържане“ (ГДИН)
д-р Цецка СИМЕОНОВА	Началник на затворническата медицинска служба (ГДИН)
г-жа Милена ГЕНЧЕВА	Експерт в сектор „Режимна дейност“ (ГДИН)
г-н Николай НИКОЛОВ	Експерт в сектор „Охрана и сигурност в затворите“ (ГДИН)
г-жа Мариела ЯНЕВА-ДЕЛИВЕРСКА	Експерт в Дирекция „Международно правно сътрудничество и европейски въпроси“

Министерство на здравеопазването

г-жа Полина ДЕНЧЕВА	Юриконсулт в дирекция „Правно-нормативни дейности и човешки ресурси“
г-жа Христина ГАВАЗОВА	Главен юриконсулт в дирекция „Медицински дейности“
г-жа Екатерина КУНЕВА	Експерт в дирекция „Медицински дейности“

Б. Неправителствени организации

Български хелзинкски комитет